

ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, ΔΣΕ και Κλήρος: Μία Αποσιωπημένη Σχέση

Γρηγόρης Αγκυραλίδης

www.sitarithra.gr

Τίτλος του Πρωτοτύπου: «ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, ΔΣΕ και Κλήρος: Μια Αποσιωπημένη Σχέση»
Συγγραφέας: Γρηγόρης Αγκυραλίδης
Εξώφυλλο: «Πάπα-Ανυπόμονος»: Ο θρυλικός ιερέας από την Γορτυνία! [Μανώλης Γλέζος:](#)
[Εκκλησία και Εθνική Αντίσταση | Πεμπτούσια \(pemptousia.gr\)](#)
© ISBN: 978-618-85282-1-5
Εκδότης: Γρηγόρης Αγκυραλίδης
Τόπος και Χρονολογία έκδοσης: Αθήνα 2022

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Η συγκρότηση της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης.....	4
Κλήρος και ΕΑΜ/ΕΛΑΣ: Τα γεγονότα.....	5
Η συγκρότηση του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας.....	14
Κλήρος και ΔΣΕ: Τα γεγονότα.....	16
Κυρίαρχη αφήγηση: Δημιουργία και επικράτηση	19
Επίλογος.....	21
Συνοτομογραφίες.....	22
Βιβλιογραφία.....	23
Αρθρογραφία.....	25
Ντοκυμανταίρ	26
Λίγα λόγια για τον συγγραφέα.....	27

Εισαγωγή

Αφορμή για το κείμενο αυτό στάθηκε το εξής γεγονός: κατά τη διάρκεια έρευνάς μας για την περίοδο 1941-44¹, μας περίμενε μία απρόσμενη έκπληξη: ο αριθμός των ιερέων οι οποίοι είτε συμμετείχαν ενεργά στην Εθνική Αντίσταση, είτε βασανίστηκαν ή εκτελέστηκαν από τους κατακτητές και τους ντόπιους συνεργάτες τους, είτε διώχθηκαν κατά την περίοδο μετά τη Βάρκιζα (Λευκή Τρομοκρατία), είτε ακόμα έπεσαν κατά τον εμφύλιο μαχόμενοι στις τάξεις του ΔΣΕ είναι πραγματικά πολύ μεγαλύτερος από ότι θα περίμενε κανείς. Μόνο στο πολύτομο ερευνητικό έργο «Έπεσαν για τη ζωή» εμφανίζονται στους καταλόγους με τους εκτελεσμένους πατριώτες, ιερείς με ιδιαίτερα μεγάλη συχνότητα.

Το εύρημα αυτό σαφώς έρχεται σε αντίθεση με την κυρίαρχη εικόνα της επίσημης Ορθόδοξης Εκκλησίας σε σχέση με το πώς αντιμετωπίζει τα σώματα ένοπλης λαϊκής πάλης, την περίοδο 1941-1949, ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και ΔΣΕ. Επικρατεί η εχθρική στάση απέναντί τους, ενώ συχνά εκπρόσωποί της προβαίνουν σε απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς². Χαρακτηριστικά, σε εκδήλωση μνήμης για τους εκτελεσθέντες της περιόδου 1941-1952, στην οποία παραβρεθήκαμε, στο χώρο του Μνημείου στο Νοσοκομείο Σωτηρία, αναφέρθηκε από τους διοργανωτές³ η άρνηση ιερέων να δεχθούν να ψάλλουν την επιμνημόσυνη δέηση, με ιερέα από τη μαρτυρική Κύπρο να αποδέχεται τελικά την πρόταση.

Στην παρούσα μελέτη θα εξετάσουμε τη συμμετοχή ή την προσκείμενη στάση κληρικών όλων των βαθμίδων στα ένοπλα σώματα ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και ΔΣΕ την περίοδο δράσης τους, μέσα από χαρακτηριστικά παραδείγματα που αναφέρονται στη βιβλιογραφία. Κατόπιν, θα ενσκήψουμε στην επίσημη στάση της Εκκλησίας και στο πώς έχει διαμορφωθεί και αποκρυσταλλωθεί στην κυρίαρχη αφήγηση.

---

¹ Αγκυραλίδης Γρηγόρης. Οι Φαρμακοποιοί στην Κατοχή και την Εθνική Αντίσταση 1941-1944. Αυτοέκδοση. Αθήνα 2021.

² Το Βήμα. 29 Ιανουαρίου 2018. [Αμβρόσιος: Προτιμώ το φασίστα από το κατσαπλιάς και συμμορίτης-Ειδήσεις - νέα - Το Βήμα Online \(tovima.gr\)](https://www.tovima.gr/2018/01/29/Ειδήσεις-νέα-Το-Βήμα-Online/tovima.gr/)

³ [Όμιλος Μνήμης Αττικός Τύμβος \(attikostimvos.blogspot.com\)](http://attikostimvos.blogspot.com)

Η συγκρότηση της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης

Η ευφορία που προκάλεσε η νίκη της μικρής Ελλάδας απέναντι στην πανίσχυρη Ιταλία, στα Αλβανικά βουνά, το 1940, δεν κράτησε για πολύ. Τα ξημερώματα της Κυριακής 6 Απριλίου 1941, οι Γερμανοί εξαπέλυσαν επίθεση εναντίον των οχυρών Μπέλλες και Ρούπελ. Ενώ οι Έλληνες στρατιώτες μάχονταν με ηρωισμό, το σερβικό μέτωπο κατέρρευσε με αποτέλεσμα τα Γερμανικά στρατεύματα να ξεχυθούν στην κοιλάδα της Δοϊράνης, κατευθυνόμενα προς τη Θεσσαλονίκη. Έτσι, την Τετάρτη 9 Απριλίου 1941 τα άρματα μάχης της Μεραρχίας Φάιελ μπήκαν στη Θεσσαλονίκη και οι υπερασπιστές της συνθηκολόγησαν. Στις 23 Απριλίου 1941, οι στρατηγοί Τσολάκογλου, Δεμέστιχας και Μπάκος υπέγραψαν συνθήκη παράδοσης και οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941⁴.

Το βράδυ της 27ης Σεπτεμβρίου 1941, στην περιοχή των Εξαρχείων⁵ υπογράφηκε η ίδρυση του ΕΑΜ από τους Λευτέρη Αποστόλου (εκπρόσωπο του ΚΚΕ), Ηλία Τσιριμώκο (εκπρόσωπο της ΕΛΔ), Απόστολο Βογιατζή (εκπρόσωπο του ΑΚΕ) και Χρήστο Χωμενίδη (εκπρόσωπο του ΣΚΕ). Το σύντομο βιβλίο με τίτλο «Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ», του πολιτικού και διανοούμενου Δημήτρη Γληνού είχε ως σκοπό να εξηγήσει στο λαό την οπτική και τους στόχους του⁶. Το ΕΑΜ έμελλε να καταστεί η μεγαλύτερη, παλλαϊκή και περισσότερο αποτελεσματική αντιστασιακή οργάνωση στην Ευρώπη. Ακολούθησε η σύσταση του στρατιωτικού και ναυτικού σκέλους του. Τον Ιανουάριο του 1942 ιδρύθηκε ο Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ), με επικεφαλής το Στρατηγό Νεόκοσμο Γρηγοριάδη και πρωτοκαπετάνιο τον Άρη Βελουχιώτη (Θανάση Κλάρα). Τον Σεπτέμβριο του 1943, ιδρύθηκε το Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό (ΕΛΑΝ), με αρχηγό τον Πλωτάρχη Π.Ν. Καλλιανέση, το οποίο υπαγόταν στο Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ. Ο ΕΛΑΣ, μαζί με το ΕΛΑΝ και την Εθνική Πολιτοφυλακή έφτασαν να απαριθμούν 150.000 οργανωμένα μέλη, που τον καθιστούσε τη δεύτερη αριθμητικά αντάρτικη δύναμη στην Ευρώπη μετά τους Παρτιζάνους του Τίτο στη Γιουγκοσλαβία⁷.

---

⁴ Τζανακάκης Βασίλης Ι. Τα Σέρρας του Πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης. ΔΕΥΑΣερρών. Σέρρες 1998. σ.11-18, 25-30.

⁵ Φούντας Γιάννης, Εξαρχείων Αλφαβητάριο (1840-1975). Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων. Αθήνα 2019. σ. 131-132.

⁶ Γληνός Δημήτρης. Τι είναι και τι θέλει το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Εκδοτικός Οργανισμός: ο Ρήγας. Αθήνα 1944.

⁷ Κυριαζής Δημήτρης. 1940-1950. Η Δεκαετία που συγκλόνισε τη χώρα: Πόλεμος, Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος. Εκδόσεις Ι.Ζαχαρόπουλος Α.Ε. Αθήνα 2003. σ.97-107.

Κλήρος και ΕΑΜ/ΕΛΑΣ: Τα γεγονότα

Το 75 %, περίπου, του εφημεριακού κλήρου, συμμετείχε στην Αντίσταση⁸. Ειδικά στην ύπαιθρο⁹, ο κλήρος υποστήριζε με θέρμη τον ΕΛΑΣ. Οι ιερείς ήταν οι βασικοί τοπικοί παράγοντες που υποδέχονταν τους αντάρτες, όταν πήγαιναν σε ένα χωριό ή μία πόλη. Μοναστήρια χρησιμοποιήθηκαν ως αντάρτικα νοσοκομεία και οι καλόγηροι τροφοδοτούσαν τον ΕΛΑΣ με τρόφιμα και ζώα. Οι εκκλησίες ενίσχυαν τον αγώνα με όποιον τρόπο μπορούσαν και κληρικοί προσχώρησαν μαζικά στην Αντίσταση. Μετά το σχηματισμό της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ, Κυβέρνηση του Βουνού), στις 18 Απριλίου 1944, οι ίδιοι οι κληρικοί ζήτησαν τον διαχωρισμό Κράτους-Εκκλησίας. Πρότειναν ακόμα οι ιερείς να έχουν ολοκληρώσει τη μέση εκπαίδευση και να έχουν πτυχίο Θεολογίας.

Υψηλόβαθμοι κληρικοί συνέβαλαν ενεργά στην αντίσταση. Ο Μητροπολίτης Ιωακείμ Κοζάνης¹⁰ και ο Ηλείας Αντώνιος αποτέλεσαν μέλη της Επιτροπής Αγώνα του ΕΑΜ. Επίσης άλλοι έξι Μητροπολίτες συμμετείχαν στον αγώνα¹¹. Σύμφωνα με μία εκτίμηση, οι ιερείς που θυσιάστηκαν για την πατρίδα ανά περιοχή ήταν:

Βόρεια Ελλάδα: 180

Κρήτη: 36

Υπόλοιπη Ελλάδα: 98

Σύνολο: 314

Μία από τις πιο εμβληματικές μορφές ιερωμένων στους κόλπους του ΕΛΑΣ ήταν ο πάτερ-Ανυπόμονος¹². Πρόκειται για τον αρχιμανδρίτη Γερμανό (κοσμικό όνομα: Γερμανός Δημάκος), ο οποίος ήταν ηγούμενος της Μονής Αγάθωνος, κοντά στην Υπάτη καθώς και επόπτης της Μονής Δαδίου. Έχοντας ήδη προσφέρει βοήθεια στους αντάρτες, άρχισε να καταζητείται από τις αρχές κατοχής, οπότε προσέφυγε στο βουνό. Προσέγγισε ο ίδιος τον Άρη Βελουχιώτη και, παρά τις επιφυλάξεις του δεύτερου, επέμενε να καταταγεί στον ΕΛΑΣ (εξ ου και το παρατσούκλι «Ανυπόμονος»). Αποτέλεσε μέλος της στενής ομάδας του Άρη, με τον οποίο συνδέθηκε με στενή φιλία. Έγινε μάλιστα γνωστός ως «ο παπάς του Άρη». Με το όπλο στο χέρι και χιαστί τις σφαίρες στο στήθος του συμμετείχε ενεργά στις μάχες. Όταν έφταναν σε κάποιο χωριό άνοιγε την εκκλησία να λειτουργήσει. Κάποια στιγμή, δυσσαρεστήθηκε με τις απόψεις κάποιων άλλων αγωνιστών του ΕΛΑΣ για τη θρησκεία και

⁸ Βογιάζος Αντώνης, Αναστασιάδης Σωτήρης. Το Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης. Επεισόδιο 14. Ντοκυμανταίρ. ΕΡΤ 1985. [Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης - Μέρος 14: Η οργανωμένη τρομοκρατία των κατακτητών - YouTube](#)

⁹ Howard Anthony. Greece, The Hidden War. TVS 1986. [Greece - The Hidden War - 1.avi - YouTube](#)

¹⁰ Τσιάτας Ανδρέας Ι. Αναμνήσεις από την Αντίσταση 1941-1944. Γρεβενά-Βόιο-Βέρμο. Εκδόσεις Ζήτη. Θεσσαλονίκη 2009. σ.104-106.

¹¹ Κυριαζής ο.π. σελ. 105.

¹² Χαριτόπουλος Διονύσης, Άρης, ο Αρχηγός των Ατάκτων. Εκδόσεις Τόπος-Δ. Χαριτόπουλος. Αθήνα 2009. σ.276-276.

ζήτησε τη γνώμη του Άρη. Η απάντηση που έλαβε ήταν ότι η θρησκεία είναι θέμα συνείδησης και δεν καταργείται με διαταγές. Τη θέση αυτή επανέλαβε ο Άρης στον περίφημο λόγο στη Λαμία¹³, μετά τη θεία λειτουργία στη Μητρόπολη, κατά την απελευθέρωση, την Κυριακή 22 Οκτωβρίου 1944. Ο πατερ-Ανυπόμονος ήταν πάλι στο πλευρό του.

Ο πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Χολέβας, από τη Μακρακώμη, ήταν ένας ακόμα ιερέας που πολέμησε στις τάξεις του ΕΛΑΣ. Είχε το ψευδώνυμο «Παπαφλέσσας» και οργανώθηκε στην Αντίσταση το 1942. Είχε επίσης την ιδιότητα του στρατιωτικού ιερέα του ΕΛΑΣ, ενώ το 1943 οργάνωσε συνέδριο ιερέων στην Σπερχειάδα Φθιώτιδας. Ακόμα, συγκρότησε την Παγκληρική Ένωση Ορθοδόξου κλήρου με 4.000 μέλη, της οποίας διετέλεσε Γενικός Γραμματέας. Μεταπολεμικά, διώχθηκε και εξορίστηκε στην Ικαρία¹⁴.

Εικόνα 1. Ο παπα-Χολέβας και ο πάτερ-Ανυπόμονος

Ο Αρχιμανδρίτης Γιάννης Καραμπίνης, με καταγωγή από την Καλαμάτα, υπηρετούσε ως ιεροκύρηκας στη Σπάρτη. Διετέλεσε μέλος της Νομαρχιακής Επιτροπής του ΕΑΜ Λακωνίας. Μεταπολεμικά, εξελέγη επίσκοπος Γαλλίας με το όνομα Μελέτιος. Ο ιερέας Μιχάλης Γεωργακόπουλος από τη Μαγούλα, ο οποίος υπηρετούσε στη Μερόπη, είχε αναπτύξει καλές σχέσεις με τους Ιταλούς κατακτητές, τις οποίες εκμεταλλευόταν για να τροφοδοτεί την Αντίσταση με πληροφορίες αλλά και με διάφορα εφόδια. Μετά τη συνθηκολόγηση των Ιταλών συνέχισε τη δράση του, επί Γερμανών. Όταν κάποια στιγμή κινήθηκαν υποψίες σε βάρος του, το ΕΑΜ του συνέστησε να εγκαταλείψει τη δράση του αλλά αυτός έμεινε πιστός στο πατριωτικό του καθήκον. Μετά από προδοσία

¹³ Βελουχιώτης Άρης. Ο Τελευταίος Λόγος. Αργοναύτης. Αθήνα, χχ. σ.19,23,47.

¹⁴ Βικιπαίδεια [Δημήτριος Χολέβας - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Δημήτριος_Χολέβας)

Ταγματасφαιτιτών, συνελήφθη στις 28 Απριλίου 1944 και δολοφονήθηκε με φρικτό τρόπο (κατακρεουργήθηκε) στο Μελιγαλά την 1^η Μαΐου 1944 ^{15,16}.

Εικόνα 2. Πάπα Μιχάλης Γεωργακόπουλος

Στις 10 Ιουνίου του 1944 γράφτηκε μία από τις πιο αιματοβαμμένες σελίδες της ελληνικής ιστορίας. Οι Γερμανοί επιτέθηκαν στο Δίστομο με 50 αυτοκίνητα, πυροβολικό και στρατό¹⁷. Εξελίχτηκαν σκληρές απίστευτης κτηνωδίας με βιασμούς, βασανισμούς, εκτελέσεις και στο τέλος την πυρπόληση του χωριού. Ο παπα-Σωτήρης Ζήσης¹⁸ εκτελέστηκε μπροστά στη μάτια της συζύγου του, η οποία εκείνη την ώρα θήλαζε την ενός έτους κόρη τους. Λίγη ώρα πριν, είχε αρνηθεί να καταδώσει στους Γερμανούς τους αντάρτες της περιοχής.

Στη Θεσσαλία, καταγράφονται εκτελεσθέντες ιερωμένοι στο Δομένικο Ελασσόνας, στις 16 Φεβρουαρίου 1943. Ο παπα Δημήτρης, ιερέας του χωριού, ήταν ανάμεσα στα 118 άτομα που εκτέλεσαν οι Ιταλοί, μαζί με Έλληνες συνεργάτες τους, νωρίς το βράδυ και τους άφησαν άταφους για τέσσερις ημέρες, ώστε να τους βλέπει ο κόσμος και να τρομοκρατείται. Στις 12 Μαρτίου 1943, στην Τσαρίτσανη Ελασσόνας, 2 ιερείς ήταν ανάμεσα στους 40 εκτελεσμένους από τους Ιταλούς. Τα ονόματά τους δεν καταγράφονται. Στις 19 Μαρτίου 1943, στα Φάρσαλα, ομάδα 12 πολιτών με επικεφαλής τον παπά ενώ πήγαιναν να ζητήσουν από τις δυνάμεις κατοχής επιείκεια για το χωριό, εκτελέστηκαν όλοι με πολυβόλα ¹⁹.

---

¹⁵ Κυριαζής ο.π.

¹⁶ Ξηραδάκη Κούλα. Κατοχικά. Κατάλογοι εκτελεσθέντων, ομαδικά σφαγιασθέντων αμάχων, πεσόντων της Αντίστασης. Εκδόσεις Κουκίδα. Αθήνα 2012. σ.188.

¹⁷ Λάμπας Τάκης. Η σφαγή του Διστόμου. Χρονικό. Δήμος Διστόμου. Αθήνα 1989. σ.17,28-29.

¹⁸ Ξηραδάκη ο.π. σ.105.

¹⁹ ο.π. σ.125-127

Ο Γεώργιος Σούλης ήταν ο ιερέας του χωριού Αγία Αναστασία Ιωαννίνων. Στις 23 Ιουλίου 1943, και ενώ οι Γερμανοί είχαν ξεκινήσει να πυρπολούν χωριά της περιοχής, σχημάτισε μία επιτροπή προκειμένου να συναντήσει τους κατακτητές και να ζητήσει να μην κάψουν το χωριό. Η απάντηση ήταν να τους συλλάβουν όλους, να τους κλείσουν σε μία καλύβα και να τους κάψουν ζωντανούς. Σε μία από της χειρότερες θηριωδίες των Γερμανών, στο Κομμένο Άρτας, στις 16 Αυγούστου 1943 με απολογισμό 317 νεκρούς, ο παπα-Ζώης βρέθηκε σφαγμένος με βγαλμένα τα μάτια ενώ ο άλλος ιερέας του χωριού, ο Σταμάτης Λάμπρου, εκτελέστηκε μπροστά στην εκκλησία²⁰.

Ο Γαβριήλ Διονυσιάτης, ήταν μοναχός του Αγίου Όρους με το κοσμικό όνομα Αντώνιος Γεωργιάκης και καταγωγή από την Κρήτη. Κρατούνταν στις φυλακές Επταπυργίου και εκτελέστηκε μαζί με άλλους 30 ομήρους από τους Γερμανούς στις 28 Δεκεμβρίου 1941, σε αντίποινα για σαμποτάζ στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης²¹. Στο χωριό Σίμκα, στα Κούρεντα Ιωαννίνων, ο παπά-Ευθύμιος Παπαγεωργίου κυνηγήθηκε και δολοφονήθηκε από τους Γερμανούς, κατά την πυρπόληση του χωριού. Στο Νυμφαίο Φλώρινας ανάμεσα στα ονόματα των 10 εκτελεσθέντων από τους κατακτητές, στις 6 Αυγούστου 1943, αναφέρεται και ο ιερέας παπα-Κώστας Κούστας²².

Στις 8 Δεκεμβρίου 1943, πέντε ημέρες πριν την Σφαγή των Καλαβρύτων, οι Γερμανοί εισέβαλαν στο Μέγα Σπήλαιο Καλαβρύτων. Συνέλαβαν 23 άτομα με την αιτιολογία ότι υπέθαλπαν αντάρτες. Ανάμεσε σε αυτά ήταν 13 υπερήλικες καλόγηροι. Τους σκότωσαν γκρεμίζοντας τους στο κενό από τα παράθυρο του Μοναστηριού²³. Στην Πάτρα, στις 23 Φεβρουαρίου 1943 ένας ιερέας, αγνώστων λοιπών στοιχείων ήταν ανάμεσα στους 27 εκτελεσμένους²⁴.

Ο ιερέας Γιώργος Σηφάκης ήταν ανάμεσα στους συνολικά 62 εκτελεσθέντες από τους Γερμανούς, στις αρχές Ιουνίου του 1942, στο Ηράκλειο της Κρήτης²⁵.

Ούτε όμως και οι Έλληνες δωσίλογοι έδειξαν περισσότερο έλεος απέναντι στους ιερωμένους. Ο παπα-Κωνσταντίνος από το χωριό Καλή Σκύδρας κατακρεουργήθηκε από εθνικιστές της ΠΑΟ²⁶.

Ο παπα-Φώτης Θεοδοσάκης, 46 ετών, από το Σκαλάνι της Κρήτης (κοντά στην Κνωσσό) είχε λάβει μέρος στη Μάχη της Κρήτης και συμμετείχε στην Αντίσταση. Στις 3 Ιουνίου 1941, κατά τη διάρκεια μία κηδείας, οι Γερμανοί τον συνέλαβαν, μαζί με άλλους τρεις πατριώτες. Τους μετέφεραν στο ύψωμα Κοπράνα και τους ανέκριναν όλη τη νύχτα για να αποκαλύψουν Άγγλους που κρύβονταν στο χωριό. Υπέμειναν τα βασανιστήρια χωρίς να πούνε λέξη. Την επόμενη το πρωί, 4 Ιουνίου 1941, τους πήγαν στο χωριό και

---

²⁰ ο.π. σ.137-139

²¹ ο.π. σ.145

²² ο.π. σ.161-162

²³ ο.π. σ.183

²⁴ ο.π. σ.184

²⁵ ο.π. σ.199

²⁶ ο.π. σ.308

αφού συγκέντρωσαν όλους τους κατοίκους, τους εκτέλεσαν μπροστά τους.²⁷ Ο ιερέας Εμμανουήλ Κουκουράκης, 42 ετών, εκτελέστηκε την 1^η Αυγούστου 1941, στο χωριό Αλικιανός των Χανίων μαζί με άλλους 108 πατριώτες²⁸. Στο χωριό Μαλάθυρος των Χανίων, στις 28 Αυγούστου 1944, οι Γερμανοί, μετά από προδοσία για κρυμμένους Άγγλους εκτέλεσαν 62 πατριώτες. Ο παπα-Γιάννης Καρτσωνάκης ήταν ανάμεσα σε αυτούς. Δέχτηκε συνολικά 3 σφαίρες. Καθώς ήταν ήδη αιμόφυρτος από τα βασανιστήρια που είχαν προηγηθεί, οι Γερμανοί τον πέρασαν για νεκρό και δεν του έδωσαν τη χαριστική βολή. Σώθηκε ως εκ θαύματος. Ο ίδιος στη γραπτή του μαρτυρία εκφράζει την αγανάκτησή του διότι ο προδότης μεταπολεμικά τη «γλύτωσε» με 10 ½ χρόνια στη φυλακή. Ανάμεσα στους 62, ήταν και ο ιεροψάλτης Γεώργιος Πατεράκης, 20 ετών²⁹. Στο Νομό Λασιθίου της Κρήτης, το 1943, οι Γερμανοί σκότωσαν 6 καλόγηρους της Μονής Τοπλού, τους μοναχούς Καλλίνικο, Ευμένιο, Γεννάδιο και άλλους τρεις, μαζί με μία γυναίκα, την Ελένη Μαркеτάκη³⁰.

Στη Θεσσαλία, στις 8-9 Ιουνίου 1943, οι Ιταλοί ηττήθηκαν σε μία μικρής διάρκειας μάχη με τους αντάρτες στην κοντινή περιοχή του Κισσάβου. Οι κάτοικοι στο κοντινό Μουζάκι φοβήθηκαν και εκκένωσαν των χωριό, ωστόσο οι Ιταλοί εισέβαλαν σε αυτό και ξέσπασαν το μένος τους με λεηλασίες, κτηνωδίες και βιασμούς εναντίων των ελάχιστων κατοίκων που είχαν μείνει πίσω. Σκότωσαν 10 άτομα, μεταξύ των οποίων ο 75χρονος ιερέας Χρήστος Παπαχρήστου³¹.

Ο παπα-Κουμπούρας (Κώστας Τζιβελέκος) από το χωριό Κολοκυθιά Φθιώτιδας, συμμετείχε στον ΕΛΑΣ, στην ομάδα του Άρη Βελουχιώτη. Σκοτώθηκε από αντάρτες του ΕΔΕΣ τον Οκτώβριο του 1943. Ο αρχιμανδρίτης Αγαθόνικος Καρούσος, ήταν ηγούμενος της μονής Προφήτη Ηλία στην Άμφισσα. Εκτελέστηκε το 1943, παρουσία του δωσίλογου Μητροπολίτη Άμφισσας. Πριν οι σφαίρες συναντήσουν το κορμί του, βροντοφώναξε: «Η Ελλάδα θα ζήσει»³².

Ο παπα-Δημήτρης Κουτσούμπας καταγόταν από το χωριό Βελεσιώτες Άμφισσας. Εκτελέστηκε στο χωριό Χρυσό Άμφισσας στις 17 Απριλίου 1944. Ο ιερέας Σπυρίδων Ξαρχάς από το χωριό Παλαμά Δομοκού επίσης εκτελέστηκε από τους Γερμανούς, ενώ οι Γερμανοί ανατίναξαν νοσοκομείο που λειτουργούσε στη Μονή Αντίσσιας, με θύματα ανάμεσα στους νοσηλευομένους και το προσωπικό³³.

Στο Λιτόχωρο, τον Απρίλιο του 1943, οι Ιταλοί βρήκαν τον άρρωστο Παπα-Τσιτσιρίκο μέσα στο σπίτι του και τον έκαψαν ζωντανό. Ο 88χρονος Δημήτριος Παπαγρηγορίου, ιερέας στο χωριό Μεσενικόλα Θεσσαλίας, εκπαραθυρώθηκε στο σπίτι του από τους Ιταλούς, βρίσκοντας τραγικό θάνατο. Ο αρχιμανδρίτης στην Ελασσόνα,

---

²⁷ ο.π. σ.329

²⁸ ο.π. σ.334

²⁹ ο.π. σ.336-338

³⁰ ο.π. σ.343

³¹ ο.π. σ. 393

³² ο.π. σ.386

³³ ο.π. σ.387-388

Νεόφυτος Σάρρος 65 ετών, εκτελέστηκε στη Λάρισα από τους Γερμανούς στις 27 Σεπτεμβρίου 1943³⁴.

Στην Πελοπόννησο, οι Γερμανοί δεν σεβάστηκαν ούτε τα μοναστήρια, ούτε τις ζωές των μοναχών. Στις 8 Δεκεμβρίου 1943, στη Μονή Μεγάλου Σπηλαίου, εκτέλεσαν 13 υπερήλικες μοναχούς, 3 άτομα βοηθητικό προσωπικό, ένα προστατευόμενο ορφανό παιδί 7 ετών και 5 προσκυνητές, ενώ λίγες μέρες μετά, στις 14 Δεκεμβρίου 1943 λεηλάτησαν τη Μονή, εξάγοντας 70 φορτία με κειμήλια ανεκτίμητης αξίας. Κατόπιν την έκαψαν³⁵. Στην Μυροβρύση της Αιγιαλείας, ο ιερέας του χωριού παπα-Γιώργης Χούχιας, σε λειτουργία που έγινε στην εκκλησία, ευλόγησε τα όπλα του πρώτου πυρήνα του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ στην περιοχή. Είχε προηγηθεί η διάλυση της αστυνομίας Αραζογενών από ομάδα ανταρτών από τη Στερεά Ελλάδα, την γειτονική Αρραβωνίτσα και το Αίγιο, με λάφυρα πέντε όπλα μάουζερ μακρύκανα, στις 28 Μαρτίου 1943³⁶. Ο Παπαθόδωρος (Θεόδωρος Παπαγεωργίου) ήταν ιερέας στην Κουνινά. Επίσης, ήταν λόγιος και ιστοριοδίφης. Εκτελέστηκε στην Πάτρα στις 23 Φεβρουαρίου 1944 μαζί με άλλους 17 Αιγιώτες αγωνιστές³⁷.

Στο χωριό Μπορόβα της Β.Ηπείρου ο ιερέας Παπαγρηγόρης απαγχονίστηκε³⁸. Ο ιερέας του χωριού Πρώτη Φλώρινας, Χρήστος Σιάννος εκτελέστηκε μαζί με άλλους 15 πατριώτες το 1943. Ο Χρήστος Παπαχρήστου, ιερέας στο χωριό Λαχανόκηποι εκτελέστηκε στην Καστοριά, στις 21 Μαρτίου 1943. Ο μοναχός του Αγίου Όρους Χρήστος Τσαριγένης εκτελέστηκε από τους Γερμανούς, στα Σφαγεία Θεσσαλονίκης στις 24 Μαρτίου 1943. Ο αρχιμανδρίτης Κοζάνης Ιωακείμ Λουλιάς (Παπα-Λουλιάς) είχε γεννηθεί το 1912 στον Κρόκο Κοζάνης. Το 1942 οργανώθηκε στο ΕΑΜ και ανέπτυξε έντονη δράση. Συνελήφθη το Πάσχα του 1943 και βασανίστηκε φρικτά. Οι Γερμανοί τον εκτέλεσαν στο στρατόπεδο Παύλος Μελάς, στις 2 Ιουλίου 1943, μαζί με άλλους 8 πατριώτες. Ο παπα-Σταμπόλης από τη Σκοπιά Φλώρινας απαγχονίστηκε μαζί με άλλους 14 πατριώτες στις 8 Αυγούστου 1943³⁹.

Στην ηρωική Κρήτη, οι ιερείς πολέμησαν παθιασμένα εναντίον του κατακτητή τόσο κατά τη Μάχη της Κρήτης, όσο και κατά την κατοχή, ενώ βρίσκονταν συνεχώς δίπλα στον χειμαζόμενο πληθυσμό. Όπως περιγράφεται στη έκθεση των Καζαντζάκη-Κακριδή για τις ωμότητες των Γερμανών στην Κρήτη, η περιφρόνηση απέναντι στο θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων ήταν πλήρης. Εκκλησίες και μοναστήρια λεηλατήθηκαν και πυρπολήθηκαν, εικόνες μετατράπηκαν σε καυσόξυλα ή έγιναν στόχος για σκοποβολή. Σε κάποιες περιπτώσεις εκκλησίες έγιναν στρατιωτικοί κοιτώνες ή μαγειρεία, ενώ σε άλλες οι ναζί κατακτητές αποπάτησαν μέσα στο ιερό της εκκλησίας, ουρούσαν στο δισκοπότηρο

---

³⁴ ο.π. σ. 394

³⁵ ο.π. σ. 401

³⁶ ο.π. σ. 404

³⁷ ο.π. σ. 407

³⁸ ο.π. σ. 425

³⁹ ο.π. σ. 428-429

και χρησιμοποίησαν τα ράσα των ιερέων, αφού τα έσκισαν, ως εσώρουχα. Η λογική τους ήταν απλή και σαφής: «Σεις έχετε τον Χριστό, εμείς τον Χίτλερ και το πιστόλι μας»⁴⁰.

Οι Γερμανοί συνελάμβαναν ιερείς και νεαρές γυναίκες και τους επιβίβαζαν στα οχήματά τους και έτσι τους χρησιμοποιούσαν ως προκάλυμμα στις επιθέσεις εναντίον των ανταρτών. Κατόπιν τους άφηναν ελεύθερους⁴¹.

Εικόνα 3. Κατεστραμμένη από τους Γερμανούς εκκλησία. .

Στο χωριό Κρεββατάς της Κρήτης, στις 14 Σεπτεμβρίου 1942, ημέρα της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, οι Γερμανοί μπήκαν στην εκκλησία κατά τη διάρκεια της λειτουργίας, σκότωσαν τον ιερέα Λεωνίδα Πνευματικάκη και στη συνέχεια μπήκαν σε κάποιο σπίτι και άρχισαν να μεθοκοπούν⁴².

Κατά το Ολοκαύτωμα της Βιάννου, τον Σεπτέμβριο του 1943, ο Μητροπολίτης Ευγένιος μαζί με τον Νομάρχη επιχείρησαν να κάνουν μία συμβιβαστική πρόταση. Ζήτησαν από τους αντάρτες να μην χτυπάνε τους Γερμανούς διότι εκείνοι θα προβούν σε αντίποινα. Επίσης, ζήτησαν να παραδώσουν πίσω τους αιχμαλώτους Γερμανούς που είχαν πιάσει σε μάχη στις 12 Σεπτεμβρίου. Ωστόσο, οι Γερμανοί ήταν ήδη αποφασισμένοι να προβούν στο Ολοκαύτωμα. Μεταξύ 14-16 Σεπτεμβρίου 1943 σφαγιάστηκαν 401 άμαχοι ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας⁴³. Οι Γερμανοί προσπάθησαν να κουκουλώσουν το έγκλημα, καθώς προσέγγισαν τον αρχιμανδρίτη Ευάγγελο Ψαλιδάκη, ο οποίος εκτελούσε

⁴⁰ Καζαντζάκης Ν., Κακριδής Ι., Καλιτσουνάκης Ι., Κουτουλάκης Κ. Έκθεσης της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως ωμοτήτων εν Κρήτη (1945). Δήμος Ηρακλείου. Ηράκλειο 1983. σ. 26-29

⁴¹ ο.π. σ.41

⁴² ο.π. σ.48-49

⁴³ Ξηραδάκη ο.π. σ.201

χρέη Μητροπολίτη Κρήτης και του ζήτησαν να υπογράψει δήλωση ότι στο Βιάννο δεν έλαβαν χώρα παραβάσεις του Διεθνούς Δικαίου. Ο αρχιμανδρίτης αρνήθηκε με γενναιότητα ⁴⁴.

Στις βουλγαροκρατούμενες περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης, τα πράγματα ήταν ακόμα πιο δύσκολα. Αφού καταλήφθηκε η Δράμα από τους Βουλγάρους, στις 21 Απριλίου του 1941, άρχισαν οι προσπάθειες εκβουλγαρισμού των κατοίκων. Ληλατήθηκαν εκκλησίες και μοναστήρια, απελάθηκαν οι Έλληνες ιερείς και αντικαταστάθηκαν από Βούλγαρους, έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και άνοιξαν βουλγαρικά. Η χρήση της βουλγαρικής γλώσσας έγινε υποχρεωτική, τα ονόματα των πόλεων, των χωριών και των δρόμων άλλαξαν σε βουλγαρικά, επιβλήθηκαν φόροι και εγκαταστάθηκαν χιλιάδες Βούλγαροι έποικοι ^{45,46}.

Στο Άγιο Όρος, η υποδοχή του ΕΛΑΣ μόνο εχθρική δεν ήταν. Και ενώ η ηγεσία κυρίως των μονών ακολουθούσε την πάγια τακτική της να τα έχει καλά με την εκάστοτε εξουσία, όποια και να είναι αυτή (όπως έκανε και με τους Γερμανούς), οι μη προνομιούχοι μοναχοί, όσοι ζούσαν σε Σκήτες, Κελιά, Καλύβες, Καθίσματα και Ησυχαστήρια, έξω από τις μονές, επηρεασμένοι από τις ιδέες του ΕΑΜ, ξεσηκώθηκαν ζητώντας την αναθεώρηση του Καταστατικού Χάρτη του 1924. Οι μοναχοί αυτοί, λεγόμενοι και εξαρτηματικοί, με πρωτεργάτη τον παπα-Στέφανο του κελιού «Άγιος Θωμάς», το οποίο υπαγόταν στη «σερβική» μονή Χιλανδαρίου, τη συμβολή των κελλιωτών μοναχών των Καρυών, του Βατοπεδίου και της Προβάτας και την πολιτική κάλυψη της Περιφερειακής Επιτροπής του ΕΑΜ Χαλκιδικής, οργανώθηκαν για να διεκδικήσουν τα αιτήματά τους. Η έμπειρη όμως σε διπλωματικό χειρισμό τέτοιων θεμάτων Ιερά Κοινότητα, ενώ φαινομενικά έδειξε να ακούει τους μοναχούς που διαμαρτύρονταν, χρησιμοποίησε τη δοκιμασμένη τακτική της κωλυσιεργίας. Ακολούθησαν έντονες διαπραγματεύσεις, στις οποίες συμμετείχε και το ΕΑΜ και ο «κίνδυνος» να ανατραπεί το φεουδαρχικό καθεστώς αιώνων ήταν πλέον ορατός. Πράγματι, στις 27 Δεκεμβρίου 1944 έλαβε χώρα η Β' Παναγιορειτική Συνδιάσκεψη, στη Σκήτη του Αγίου Ανδρέα. Στην ατζέντα ήταν η τελική επεξεργασία του νέου Καταστατικού Χάρτη, ο οποίος υπερψηφίστηκε, αναβαθμίζοντας τα δικαιώματα των εξαρτηματικών. Ωστόσο, η αρνητική για το ΕΑΜ έκβαση της μάχης της Αθήνας και η ακόλουθη συμφωνία της Βάρκιζας δημιούργησαν ανωμαλίες στην εφαρμογή του νέου

---

⁴⁴ Καζαντζάκης ο.π. σ.55

⁴⁵ Χατζηαναστασίου Τάσος. Ομάδες ένοπλης Αντίστασης στη Βουλγαρική Κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης, 1941-1944. Συμβολή στην Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης. Διδακτορική Διατριβή. ΑΠΘ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Ιστορίας Χωρών Χερσονήσου του Αίμου. Θεσσαλονίκη χχ. σ.30-31.

⁴⁶ Η ηρωική εξέγερση του 1941 στη Δράμα. Εφημερίδα Ριζοσπάστης. Κυριακή 13 Δεκέμβρη 2015.
<https://www.rizospastis.gr/story.do?id=8705492>

χάρτη και οδήγησαν τελικά στην διατήρηση του παλιού. Η τακτική της κωλυσιεργίας της μοναστικής ηγεσίας είχε αποδώσει, έστω και την ύστατη στιγμή⁴⁷, ⁴⁸.

Εικόνα 4. Μοναχοί με το στέλεχος του ΕΑΜ Στράτο Παπανικολάου. Μονή Ιβήρων, Σεπτέμβριος 1944.

---

⁴⁷ Καραγιάννης Γιώργος, 21 Ιουνίου 2017. [1944-1945: Μια ιδιότυπη ταξική σύγκρουση στο Άγιον Όρος \(Α'\)](https://imerodromos.gr/1944-1945-Μια-ιδιότυπη-ταξική-σύγκρουση-στο-Άγιον-Όρος-(Α')/) | [Ημεροδρόμος \(imerodromos.gr\)](https://imerodromos.gr/)

⁴⁸ Καραγιάννης Γιώργος, 24 Ιουνίου 2017 [1944-1945: Μια ιδιότυπη ταξική σύγκρουση στο Άγιον Όρος \(Β'\)](https://imerodromos.gr/1944-1945-Μια-ιδιότυπη-ταξική-σύγκρουση-στο-Άγιον-Όρος-(Β')/) | [Ημεροδρόμος \(imerodromos.gr\)](https://imerodromos.gr/)

Η συγκρότηση του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας

Η υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας, στις 12 Φεβρουαρίου 1945, μεταξύ του ΕΑΜ και της κυβέρνησης Πλαστήρα, ακολουθήθηκε από την περίοδο της Λευκής Τρομοκρατίας. Παρακρατικές ομάδες εξαπέλυσαν ένα όργιο βίας κατά των αγωνιστών του ΕΑΜ, οι οποίοι για να αμυνθούν ξεκίνησαν να σχηματίζουν τις Ομάδες Δημοκρατικών Ενόπλων Καταδιωκομένων (ΟΔΕΚ). Μετά από πολλές ζυμώσεις στους κόλπους του ΚΚΕ και ενώ οι διώξεις σε βάρος των αριστερών πολιτών αλλά και των οικογενειών τους συνεχίζονταν με αμείωτη ένταση, από τον Ιούνιο του 1946 και έπειτα, οι ομάδες αυτές συμπύσσονται σε μεγαλύτερα σώματα, αποτελούμενα από εβδομήντα έως εκατό άτομα, τα οποία ονομάζονται Συγκροτήματα. Τα Συγκροτήματα ενώνονταν στα Αρχηγεία των Περιφερειών: Ολύμπου, Κισσάβου, Πιερίων, Γράμμου, Χασίων και στη συνέχεια Έβρου, Ρούμελης και Ηπείρου. Αν και στην Πελοπόννησο η κατάσταση ήταν πιο δύσκολη λόγω της μαζικής μετανάστευσης αριστερών πολιτών στην Αθήνα, για να γλυτώσουν τις διώξεις, οργανώθηκαν κι εκεί ομάδες ενόπλων καταδιωκομένων οι οποίοι εισήλθαν στη Μεγαλόπολη, τον Σεπτέμβριο του 1946. Μέχρι εκείνη τη στιγμή ο σκοπός παρέμενε η αυτοάμυνα και η προστασία από τους παρακρατικούς. Επίσης, ενώ οι επιθέσεις σε σταθμούς χωροφυλακής αποτέλεσαν πρακτική των ανταρτών ήδη από τις αρχές του 1946, ορόσημο στάθηκε η επίθεση στο Λιτόχωρο, στις 30 Μαρτίου 1946, ημέρα των εκλογών, από τις οποίες το ΚΚΕ απέιχε. Ο Εμφύλιος είχε ήδη ξεκινήσει.

Από τον Αύγουστο του 1946, με εντολή του ηγέτη του ΚΚΕ Νίκου Ζαχαριάδη, ο Μάρκος Βαφειάδης ξεκίνησε ενέργειες για τη δημιουργία αντάρτικου στρατού. Παράλληλα, ο Γιάννης Ιωαννίδης, στέλεχος της ΚΕ του ΚΚΕ, σε έκθεσή του, τόνιζε την ανάγκη δημιουργίας επιτελείου για τον παρτιζάνικο στρατό, ο οποίος τον Σεπτέμβριο του 1946 αριθμούσε 7010 μαχητές. Σε σύσκεψη στις 26-28 Οκτωβρίου 1946, στην Τσούκα των Αντιχασίων ιδρύεται το Γενικό Αρχηγείο με σκοπό την ενοποίηση των αντάρτικων ομάδων υπό μία ενιαία στρατιωτική καθοδήγηση. Επικεφαλής του τέθηκε ο Μάρκος Βαφειάδης. Επίσης, τη σύσκεψη απασχόλησαν η επιμελητεία, η οργανωτική δομή, η μεταξύ τους σύνδεση και επικοινωνία, η διάταξη, η στρατολογία, η τακτική και ο στρατηγικός σκοπός. Στις 27 Δεκεμβρίου 1946 το ΓΑ εξέδωσε διαταγή με την οποία αναγγέλλεται επισήμως η δημιουργία του νέου στρατού. Το όνομά του: Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας⁴⁹.

---

⁴⁹ Τόλια Φιλομένη Π. Πολιτικός Επίτροπος – Πολιτικός Καθοδηγητής. Ο θεσμός του Πολιτικού Επιτρόπου στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ). Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Σχολή Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Αθήνα 2019.σ.159-190.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ
ΕΠΙΤΕΛΑ-ΓΡΑΦ.Ι
ΑΡΙΘ.Ε.Π. 19

Επεξεργασία
Κοινοποίηση

ΔΙΑΤΑΓΗ

1. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα τα αντίρτικα τμήματά μας δημιουργήθηκαν και πάλαιψαν ενάντια στον αγγλόδουλο μοναρχοφασισμό για την υπεράσπιση της Δημοκρατίας, για τη λευτεριά του λαού και για την ανεξαρτησία της χώρας, οι αντίρτικες δυνάμεις μεγάλωσαν σοβαρά σε αριθμό και δυνάμωσαν τόσο ώστε να μπορούν να θεωρούνται Στρατός.

2. Κρίνουμε πως είναι πιά ώριμες οι προϋποθέσεις για να μετονομαστούν τα αντίρτικα σώματα σε Στρατό. Κατόπιν αυτού άποφασίζουμε την ονομασία των αντίρτικών Σωμάτων σε "ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ ΕΛΛΑΔΟΣ".

3. Αυτό είναι σταθμός και άπαρχή για νέα πιά αποφασιστική άνοδο της πάλης μας ενάντια στο μοναρχοφασισμό και την Άγγλική κατοχή.

4. Η ονομασία των άλλων πχηματισμών και μέχρι νεωτέρας μας διαταγής μένει όπως έχει σήμερα.

Σ.Δ. Γ.Α. 27-XII-46

ΜΑΡΚΟΣ

Παραληπτές :

Αρχηγέτο Κ. και Δ. Μακεδονίας
" Α. Μακεδονίας και Θράκης
" Θεσσαλίας
" Ροδόμηης
" Ηπείρου

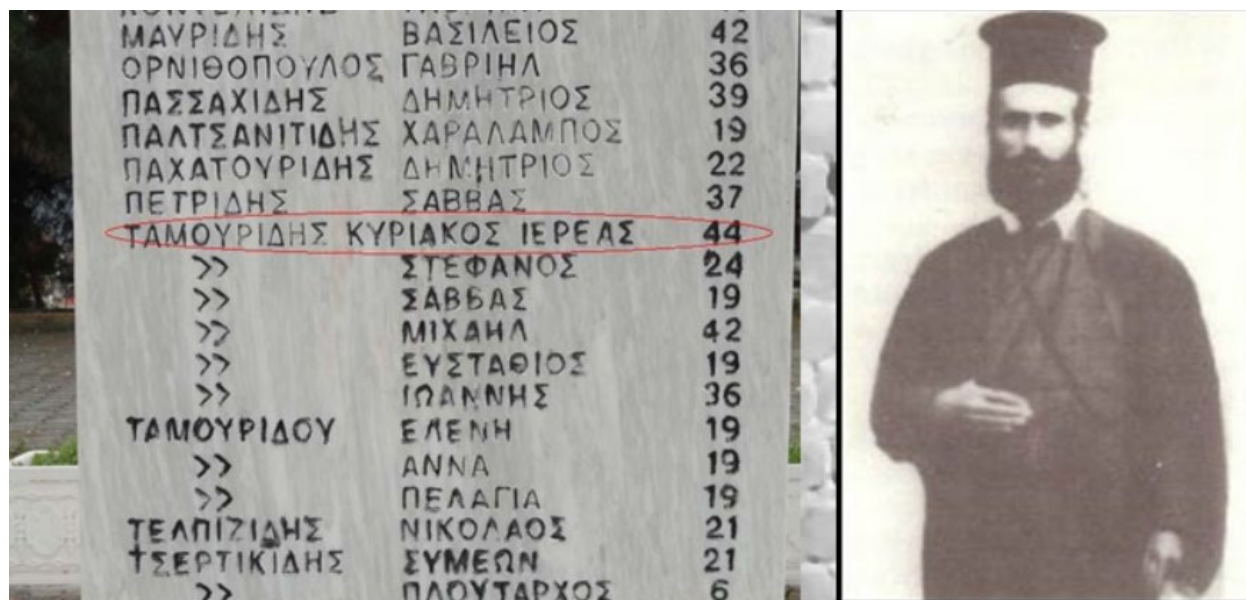
Για την ακρίβεια
τό
Γραφετό

Εικόνα 5. Η διαταγή της ίδρυσης του ΔΣΕ.

Κλήρος και ΔΣΕ: Τα γεγονότα

Ο παπα-Κυριάκος Ταμουρίδης αναφέρεται ως ο μοναδικός ιερέας του ΔΣΕ, αν και, όπως δείχνει η έρευνά μας, δεν ήταν ο μόνος. Πρόσφυγας από τον Καύκασο, εγκαταστάθηκε στην Ολυμπιάδα της Ελασσόνας, όπου εργαζόταν ως δάσκαλος. Λίγο αργότερα χειροτονήθηκε ιερέας. Στην Κατοχή, συνέδραμε τον Μητροπολίτη Κοζάνης Ιωακείμ στον αγώνα αλληλεγγύης στον λαό που δεινοπαθούσε. Παράλληλα, ξεσήκωνε τον κόσμο με τον πύρινο λόγο του. Για αυτό και του έδωσαν το προσωνύμιο Παπαφλέσσας. Μετά τη Βάρκιζα, για να αποφύγει τις συνεχείς διώξεις, προσχώρησε, μαζί με την οικογένειά του, στο ΔΣΕ, το 1947, στον Όλυμπο. Εκεί ανέλαβε χρέη Πολιτικού Επιτρόπου. Τραυματίστηκε βαριά και πιάστηκε αιχμάλωτος, στις 8 Απριλίου 1948, στην Ασπροκλησιιά, μεταξύ Δεσκάτης και Γρεβενών, μαζί με τη γυναίκα του και την κόρη του Μαγδαληνή. Μεταφέρθηκε στην πόλη των Τρικάλων, όπου διαπομπεύθηκε, τραυματισμένος, στους δρόμους. Ενώ η κόρη του Μαγδαληνή αθωώθηκε ως «τελούσα υπό σύγχυση», ο ίδιος καταδικάστηκε σε θάνατο. Η άλλη του κόρη, Τασούλα, ανήλικη, φυλακίστηκε στις φυλακές Αβέρωφ. Παράλληλα, η οικογένειά του υπέστη κοινωνικό αποκλεισμό ως η οικογένεια του κομμουνιστικού τέρατος που σκότωσε τη γυναίκα και την κόρη του. Εκτελέστηκε στις 29 Μαΐου 1949 ⁵⁰.

Εικόνα 6. Ο παπα-Κυριάκος Ταμουρίδης και το μνημείο που θυμίζει τη θυσία του.

⁵⁰ Κακαβάνης Ηρακλής, 30 Ιουλίου 2016. [Αφιέρωμα στον παπά μαχητή του ΔΣΕ, παπα-Κυριάκο Ταμουρίδη - Ατέχνως \(atexnos.gr\)](http://atexnos.gr)

Ένα γεγονός ενδεικτικό του ότι το αφήγημα των θρησκευόμενων εθνικοφρόνων σε αντιδιαστολή με τους άθεους κομμουνιστές σχηματίστηκε ετεροχρονισμένα είναι το εξής: ο Σπύρος Τσουμάκος (ψευδώνυμο: Γέρος), μέλος των ΟΔΕΚ, σκοτώθηκε σε συμπλοκή με συμμορία παρακρατικών στη θέση Πλοκοί, κοντά στο χωριό Σκαμνάκι Γυθείου, στις 6 Αυγούστου 1946, προσπαθώντας να καλύψει τους συντρόφους του, ώστε να διαφύγουν. Ο εθνικόφρων πρόεδρος του χωριού ανέγραψε στη ληξιαρχική πράξη θανάτου: «ετών 51, επαγγέλματος κομμουνιστής και θρησκευματος ΧΟ»⁵¹.

Ο Χαράλαμπος Κατσούλης ήταν παπάς, από το χωριό Ελίκια Λακωνίας. Αγωνίστηκε στην Εθνική Αντίσταση και τον ΔΣΕ. Έπεσε σε μάχη με τη χωροφυλακή στο Χαλκό Αγριάνων Σπάρτης, στις 22 Απριλίου 1947 ⁵². Ο παπα-Τιμόθεος (δεν αναφέρεται το επώνυμό του) κατά τα Δεκεμβριανά, συνελήφθη από τους Άγγλους και κρατούνταν στο στρατόπεδο Χασανίου (σημερινό Ελληνικό). Κατά την απόπειρα απόδρασης, στις 30 Δεκεμβρίου 1944, μαζί με δύο 18χρονους νέους, η φρουρά τους αντιλήφθηκε και τους σκότωσε ενώ ήταν στα συρματοπλέγματα⁵³.

Ο ιερέας Σπυρίδων Κουντουράκης (παπα-Σπύρος), ήταν από το Μουστάκο Σελίνου, του Νομού Χανίων. Πολέμησε γενναία μέσα από τις τάξεις του ΕΑΜ. Κατά τη Μεταβαρκιζιανή περίοδο, δολοφονήθηκε από ΜΑΥδες⁵⁴. Στις 16 Μαΐου 1946, στο Ψάρι Τριφυλίας, συμμορία 70-80 ενόπλων παρακρατικών, με επικεφαλής κάποιον Πετρόπουλο επέδραμε στο χωριό. Υπό την ανοχή της τοπικής χωροφυλακής βασάνισαν, βίασαν και σκότωσαν. Οι νεκροί ήταν ο 74χρονος ιερέας Περικλής Παπαγιαννόπουλος, ο γαμπρός του Γιώργος Τσούτσιας και ο 78χρονος Αναστάσης Πανογιάννης, ψάλτης της εκκλησίας. Ο γιος του παπά, Ναπολέων, ήταν στην Κατοχή καπετάνιος του 9^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ⁵⁵.

---

⁵¹ Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7στ. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2013. σ.607.

⁵² Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7γ. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2010. σ.402.

⁵³ Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7α. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2008. σ.430.

⁵⁴ Ξηραδάκη ο.π. σ.446.

⁵⁵ Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7α. ο.π. σ. 28.

Εικόνα 7. Ο παπα-Περικλής Παπαγιαννόπουλος

Ο ιερέας Νίκος Αποστολάκης, από το Νεοχώρι Αποκορώνου Κρήτης αγωνίστηκε στην Εθνική Αντίσταση. Στο σπίτι του συχνά διεξάγονταν συσκέψεις του ΕΑΜ. Παντρεμένος και πατέρας πέντε παιδιών. Τον Μάιο του 1947 λιντσαρίστηκε από ΜΑΥδες, οι οποίοι στο τέλος τον έριξαν στον «Κόκκινο Γκρεμό», κοντά στις φυλακές του Ιτζεδίν⁵⁶. Ο ιερομόναχος Σπύρος Αριστοτέλης, 31 ετών, από τη Μυτιλήνη ήταν ιερέας στην Ολυμπιάδα της Χαλκιδικής. Για τη δράση του στις τάξεις του ΕΛΑΣ στην Κατοχή δικάστηκε από έκτακτο στρατοδικείο και καταδικάστηκε σε θάνατο. Εκτελέστηκε στις 22 Ιανουαρίου 1947, πίσω από τις φυλακές Επταπυργίου της Θεσσαλονίκης. Μάταια το απόσπασμα καθυστέρησε την εκτέλεση, για περίπου 3 ώρες, περιμένοντας εντολή για αναστολή. Ο ιερέας άφησε τα άμφια του στην εκκλησία του χωριού ⁵⁷. Ο καλόγηρος Ησύχιος (κοσμικό όνομα: Ηλίας Βελέντζας) καταγόταν από το χωριό Κομπωτή Ξηρομερίου. Μόναζε στη Μονή Αγίου Αθανασίου. Τέσσερα ανίψια του ήταν ΕΛΑΣίτες, οι οποίοι καταδιώκονταν. Με αφορμή υποψίες ότι τους κρύβει, χίτες με επικεφαλής τον Κ.Μαυρέλη τον θανάτωσαν, ξυλοκοπώντας τον μέχρι αργά το βράδυ. Ήταν 72 ετών⁵⁸. Ο ιερέας Κώστας Οικονόμου και η σύζυγός του Βαΐτσα ήταν δημοκράτες και αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης από το χωριό Ζώριστα (Πεντόλακκο) Ιωαννίνων. Τον Μάρτιο του 1946 σφαγιάστηκαν από την παρακρατική συμμορία των Κολιοδημητράϊων, μαζί με επτά μικρά παιδιά αγωνιστών⁵⁹.

Εικόνα 8. Ο Μοναχός Ησύχιος.

Κυρίαρχη αφήγηση: Δημιουργία και επικράτηση

Το μεταπολεμικό και μετεμφυλιακό κράτος συγκροτήθηκε σε δύο βασικούς άξονες: τον εθνικισμό και τον αντικομμουνισμό. Αφ' ενός μεν η έννοια της διαχρονικότητας και της απόλυτης αξίας του ελληνισμού ως κοιτίδα του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού, αφ' ετέρου ο κομμουνισμός ως πολιτικός και φυλετικός εχθρός. Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτέλεσε ιδανικό επωαστήριο του συνδυασμού αυτού, σε διεθνές επίπεδο. Τρεις ακαδημαϊκοί και πολιτικοί, ο Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος, ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος και ο Κωνσταντίνος Τσάτσος προσέδωσαν εννοιολογική συγκρότηση σε αυτόν τον συνδυασμό. Επίσης, το Σύνταγμα του 1952 όριζε την ελληνοχριστιανική αγωγή ως σκοπό της εκπαίδευσης⁶⁰.

Επιπρόσθετα, η Εκκλησία αποτέλεσε βασικά πυλώνα των εξουσιαστικών δομών. Οι εκπρόσωποι της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας όφειλαν να δίνουν το παρόν στις θρησκευτικές εκδηλώσεις. Η παρουσία της Εκκλησιαστικής Ηγεσίας στα πολιτικά τελετουργικά ήταν κάτι το δεδομένο, όπως και ο αγιασμός κατά την έναρξη της κοινοβουλευτικής περιόδου αλλά και της σχολικής χρονιάς. Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η πρωινή προσευχή αλλά και ο εκκλησιασμός ήταν αναπόσπαστα κομμάτια της. Πέρα από τα σχολεία, ορθόδοξες εικόνες διακοσμούσαν τα δημόσια κτίρια, ενώ η μετάδοση της θείας λειτουργίας από το κρατικό ραδιόφωνο και την τηλεόραση αλλά και η τηλεοπτική και ραδιοφωνική μετάδοση των μεγάλων θρησκευτικών εορτών εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα⁶¹.

Η γιγαντωμένη δεξιά και αντικομμουνιστική ιδεολογική συγκρότηση αποτέλεσε το κυρίαρχο δομικό συστατικό του κράτους με απόλυτη επικράτηση στους κρατικούς μηχανισμούς, τον δημόσιο βίο, στο στρατό, τη δικαιοσύνη, στο σχολείο, το Πανεπιστήμιο αλλά και την καθημερινή ζωή: στη λειτουργία της κοινωνίας, της οικογένειας και στις σχέσεις των δύο φύλων⁶². Όποιος έζησε, όπως ο γράφων, στην ελληνική επαρχία στις δεκαετίες του 1970 και των αρχών του 1980 θα γνωρίζει την κοινωνική επιρροή και ισχύ του Κατηχητικού. Τα δίκτυα των κατηχητικών αναπτύχθηκαν σε όλη την Ελλάδα από μία παραθρησκευτική οργάνωση, την αδελφότητα θεολόγων «Η Ζωή», η οποία φιλοδοξούσε να διαδραματίσει ένα ρόλο αντίστοιχο του *Opus Dei* στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα⁶³. Το περιοδικό «Η Ζωή του Παιδιού» (μαθητικό «ελληνοχριστιανικό» και έντονα

---

⁵⁶ ο.π. σ.221

⁵⁷ ο.π. σ. 252

⁵⁸ ο.π. σ. 334

⁵⁹ ο.π. σ.433

⁶⁰ Λιάκος Αντώνης. Ο ελληνικός 20^{ος} αιώνας. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ και Αντώνης Λιάκος. Αθήνα 2019. σ. 379-381.

⁶¹ ο.π.

⁶² ο.π.

⁶³ ο.π.

αντικομμουνιστικό περιοδικό που εκδίδει η οργάνωση)⁶⁴ ήταν διαθέσιμο προς πώληση στα σχολεία εκείνης της εποχής!

Ακόμα και σε ακαδημαϊκό επίπεδο, δεν υπήρχαν περιθώρια για αποκλίσεις. Ο Πανεπιστημιακός, διεθνούς εμβέλειας, με σταδιοδρομία σε Πανεπιστήμια του Παρισιού, Νίκος Σβορώνος εξέδωσε το 1953 την Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας (Histoire de la Grèce moderne). Αποτέλεσμα ήταν να του αφαιρεθεί η ελληνική ιθαγένεια⁶⁵. Όμως και πολύ αργότερα και ενώ είχε προηγηθεί η αναγνώριση της ΕΑΜικής Αντίστασης ως εθνικής από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ το 1982, καθώς και η επίσημη αναγνώριση του Εμφυλίου και των αντιμαχόμενων δυνάμεων βάσει Συντάγματος τα πράγματα δεν άλλαξαν και πολύ. Ο Λευτέρης Σταυριανός, ένας ακαδημαϊκός με αναγνωρισμένη διαδρομή σε ΗΠΑ και Καναδά θα συναντήσει την πολεμική της Ιεράς Συνόδου, μέρους του Κλήρου και των παρεκκλησιαστικών οργανώσεων για το σχολικό βιβλίο «Ιστορία του ανθρώπινου γένους», το οποίο εμπεριείχε αναφορές στη θεωρία του Δαρβίνου, καθώς και για το ρόλο της Εκκλησίας και την ισότητα των φύλων. Τελικά το βιβλίο θα αποσυρθεί από τη διδακτική ύλη στις αρχές της δεκαετίας του 90, επί κυβερνήσεως Νέας Δημοκρατίας⁶⁶.

Το καθεστώς λοιπόν έπρεπε να εξυγιάνει το φρόνημα της ελληνικής κοινωνίας εξοβελίζοντας το κομμουνιστικό μίσος της κατοχής και του εμφυλίου. Φυσικά μέσα σε όλο αυτό το αφήγημα χώρος για το ΕΑΜ και το ΔΣΕ δεν υπήρχε ούτε για δείγμα. Σε αντίθεση με αριστερά ένοπλα αντάρτικα σώματα της Λατινικής Αμερικής, όπου τόσο ο κλήρος όσο και η επίσημη Καθολική Εκκλησία δρουν παράλληλα ή/και συνεργικά με τους αντάρτες στον κοινό στόχο, ενώ τυχόν διαφωνίες εστιάζονται σε επιμέρους θέματα, όπως η αντισύλληψη⁶⁷, στην Ελλάδα, δεν υπήρχε χώρος για κάτι τέτοιο. Έτσι, η Ορθόδοξη Εκκλησία φαίνεται εσκεμμένα να παρέδωσε στη λήθη την εκτεταμένη συμμετοχή των ιερέων στον ΕΑΜ/ΕΛΑΣ αλλά και τη σύμπλευση αρκετών ιερέων με τον αγώνα και τα ιδανικά του ΔΣΕ.

---

⁶⁴ Νταουντάκης Σπύρος. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. ΠΜΣ Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Αθήνα 2019. σ. 6. [\(1\) \(DOC\) «Ο ειρηνικός αγώνας για να επικρατήσει παντού η αλήθεια», Ο Εμφύλιος μέσα από το περιοδικό Η Ζωή του Παιδιού. | Spiros Ntaountakis - Academia.edu](#)

⁶⁵ ο.π.

⁶⁶ Τα Νέα. 29 Δεκεμβρίου 2007. [Ένας σημαντικός πλιν αποσιωπημένος \(στην Ελλάδα\) ιστορικός- ΤΑ ΝΕΑ \(tanea.gr\)](#)

⁶⁷ Henck Nick. Subcomandante Marcos. Βιογραφία. Oposito. 2020. σ. 154-160.

Επίλογος

Η μελέτη της ιστορίας είναι κάτι από το οποίο μπορούμε συνεχώς να αντλούμε νέα διδάγματα, να ερμηνεύουμε το παρελθόν αλλά και αποτελεί - αν μη τι άλλο - χρήσιμη παρακαταθήκη για το μέλλον. Ειδικά όταν πρόκειται για τη νεότερη ελληνική ιστορία, η οποία παραμένει σε μεγάλο βαθμό αποσιωπημένη και θέμα «ταμπού» ή εξαντλείται σε ανέξοδα επιφανειακά αφηγήματα. Ίσως ήρθε λοιπόν η ώρα η συμμετοχή του κλήρου στον ΕΑΜ/ΕΛΑΣ αλλά και στον ΔΣΕ να ενταχθεί πιο συστηματικά στην επίσημη εκκλησιαστική ιστορία.

Συντομογραφίες

ΑΚΕ: Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας

ΓΑ: Γενικό Αρχηγείο

ΕΑΜ: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

ΕΔΕΣ: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος

ΕΛΑΝ: Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό

ΕΛΑΣ: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

ΕΛΔ: Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας

ΔΣΕ: Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας

ΚΕ: Κεντρική Επιτροπή

ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας

ΜΑΥ: Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου

ΟΔΕΚ: Ομάδες Δημοκρατικών Ενόπλων Καταδιωκομένων

ΠΑΟ: Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση

ΠΕΕΑ: Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης

ΣΚΕ: Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας

ΧΟ: Χριστιανός Ορθόδοξος

Βιβλιογραφία

Αγκυραλίδης Γρηγόρης. Οι Φαρμακοποιοί στην Κατοχή και την Εθνική Αντίσταση 1941-1944. Αυτοέκδοση. Αθήνα 2021.

Βελουχιώτης Άρης. Ο Τελευταίος Λόγος. Αργοναύτης. Αθήνα, χχ.

Γληνός Δημήτρης. Τι είναι και τι θέλει το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Εκδοτικός Οργανισμός: ο Ρήγας. Αθήνα 1944.

Καζαντζάκης Ν., Κακριδής Ι., Καλιτσουνάκης Ι., Κουτουλάκης Κ. Έκθεσης της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως ωμοτήτων εν Κρήτη (1945). Δήμος Ηρακλείου. Ηράκλειο 1983.

Κυριαζής Δημήτρης. 1940-1950. Η Δεκαετία που συγκλόνισε τη χώρα: Πόλεμος, Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος. Εκδόσεις Ι. Ζαχαρόπουλος Α.Ε. Αθήνα 2003.

Λιάκος Αντώνης. Ο ελληνικός 20^{ος} αιώνας. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ και Αντώνης Λιάκος. Αθήνα 2019.

Λάμπας Τάκης. Η σφαγή του Διστόμου. Χρονικό. Δήμος Διστόμου. Αθήνα 1989.

Νταουντάκης Σπύρος. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. ΠΜΣ Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Αθήνα 2019. [\(1\) \(DOC\) «Ο ειρηνικός αγώνας για να επικρατήσει παντού η αλήθεια», Ο Εμφύλιος μέσα από το περιοδικό Η Ζωή του Παιδιού. | Spiros Ntaountakis - Academia.edu](#)

Ξηραδάκη Κούλα. Κατοχικά. Κατάλογοι εκτελεσθέντων, ομαδικά σφαγιασθέντων αμάχων, πεσόντων της Αντίστασης. Εκδόσεις Κουκίδα. Αθήνα 2012.

Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7α. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2008.

Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7γ. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2010.

Συντακτική Επιτροπή. Έπεσαν για τη Ζωή, Τόμος 7στ. Έκδοση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Αθήνα 2013.

Τζανακάρης Βασίλης Ι. Τα Σέρρας του Πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης. ΔΕΥΑ Σερρών. Σέρρες 1998.

Τόλια Φιλομένη Π. Πολιτικός Επίτροπος – Πολιτικός Καθοδηγητής. Ο θεσμός του Πολιτικού Επιτρόπου στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ). Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Σχολή Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας. Αθήνα 2019.

Τσιάτας Ανδρέας Ι. Αναμνήσεις από την Αντίσταση 1941-1944. Γρεβενά-Βόιο-Βέρμιο. Εκδόσεις Ζήτη. Θεσσαλονίκη 2009.

Φούντας Γιάννης. Εξαρχείων Αλφαβητάριο (1840-1975). Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων. Αθήνα 2019.

Χαριτόπουλος Διονύσης. Άρης, ο Αρχηγός των Ατάκτων. Εκδόσεις Τόπος-Δ. Χαριτόπουλος. Αθήνα 2009.

Χατζηαναστασίου Τάσος. Ομάδες ένοπλης Αντίστασης στη Βουλγαρική Κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης, 1941-1944. Συμβολή στην Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης. Διδακτορική Διατριβή. ΑΠΘ, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Ιστορίας Χωρών Χερσονήσου του Αίμου. Θεσσαλονίκη χχ.

Henck Nick. Subcomandante Marcos. Βιογραφία. Oposito.2020.

Αρθρογραφία

Εφημερίδα Ριζοσπάστης. Η ηρωική εξέγερση του 1941 στη Δράμα. Κυριακή 13 Δεκέμβρη 2015. <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=8705492>

Κακαβάνης Ηρακλής. 30 Ιουλίου 2016. [Αφιέρωμα στον παπά μαχητή του ΔΣΕ, παπα-Κυριάκο Ταμουρίδη - Ατέχνως \(atexnos.gr\)](#)

Καραγιάννης Γιώργος. 21 Ιουνίου 2017. [1944-1945: Μια ιδιότυπη ταξική σύγκρουση στο Άγιον Όρος \(Α'\) | Ημεροδρόμος \(imerodromos.gr\)](#)

Καραγιάννης Γιώργος. 24 Ιουνίου 2017. [1944-1945: Μια ιδιότυπη ταξική σύγκρουση στο Άγιον Όρος \(Β'\) | Ημεροδρόμος \(imerodromos.gr\)](#)

Τα Νέα. 29 Δεκεμβρίου 2007. [Ένας σημαντικός πλην αποσιωπημένος \(στην Ελλάδα\) ιστορικός - ΤΑ ΝΕΑ \(tanea.gr\)](#)

Το Βήμα. 29 Ιανουαρίου 2018. [Αμβρόσιος: Προτιμώ το φασίστα από το κατσαπλιάς και συμμορίτης - Ειδήσεις - νέα - Το Βήμα Online \(tovima.gr\)](#)

Ντοκυμανταίρ

Βογιάζος Αντώνης, Αναστασιάδης Σωτήρης. Το Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης.
Επεισόδιο 14. Ντοκυμανταίρ. ΕΡΤ 1985. [Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης - Μέρος 14: Η οργανωμένη τρομοκρατία των κατακτητών - YouTube](#)

Howard Anthony. Greece, The Hidden War. TVS 1986. Ντοκυμανταίρ. [Greece - The Hidden War - 1.avi - YouTube](#):

Σημείωση: Όλοι οι υπερσύνδεσμοι στο διαδίκτυο προσπελάστηκαν στις 8 Μαρτίου 2022

Λίγα λόγια για τον συγγραφέα

Ο Γρηγόρης Αγκυραλίδης γεννήθηκε το 1974 στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε Φαρμακευτική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου επίσης ολοκλήρωσε το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης «Βιομηχανική Φαρμακευτική». Έχει δημοσιεύσει επιστημονικά και επαγγελματικά άρθρα και έχει δώσει διαλέξεις στην Ελλάδα, την Κύπρο και στο εξωτερικό, στο επιστημονικό του πεδίο. Έχει εκδώσει τη μελέτη : «Οι Φαρμακοποιοί στην Κατοχή και την Εθνική Αντίσταση 1941-1944» (Αυτοέκδοση, 2021) και έχει επιμεληθεί το βιβλίο: «Η Προσφυγούπολη Νίκαια-Νέα Κοκκινιά» του Γιώργου Αγκυραλίδη (Οσελότος, 2022). Διαχειρίζεται την λογοτεχνική ιστοσελίδα Σιταρήθρα (www.sitarithra.gr). Είναι παντρεμένος και ζει στον Πειραιά.